Söylenti ve Yaygaranın İslam Toplumu Üzerindeki Etkisi

﴿الإشاعة وأثرها على المجتمع الإسلامي﴾

[Türkçe-Turkish-تركي]

Abdullah b. Abdulhamid el-Eseri

Yayınlarından : Guraba Yayınevi

2009 - 1430

islamhouse.com

﴿الإشاعة وأثرها على المجتمع الإسلامي﴾

« باللغة التركية »

عبد الله بن عبد الحميد الأثري

الناشر : مكتبة الغرباء بتركيا

2009 - 1430

islamhouse.com

SÖYLENTİLER * YAYGARALAR VE İSLAM TOPLUMU ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

Hamd, Alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Salâtü Selâm Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'ın, Ehlinin, Sahabesinin ve de kıyamete kadar onları dost edinen herkesin üzerine olsun.

Asılsız haberler yaymak, şahıs ve toplumları çürüten ve yıkan en tehlikeli silahlardan birisidir. Bunları yaymak; saf ve fikir birliğini çözüp parçalayacak derecede etkilidir. İslam ümmetimiz geçmişte olduğu gibi bugün de, Müslümanlar arasındaki sevgi ve birlik bilincini bozmaya yönelik düşman planları ve onlar tarafından yayılmaya çalışılan asılsız haberlerle karşı karşıyadır. Düşmanın kullandığı bu hile ve aldatmaca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gönderildiği tarihten itibaren süregelmiştir ve Allah'ın dilediği vakte kadar da sürecektir. Allahu Teâlâ şöyle buyurur:

"Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler." (Bakara, 2/217)

O halde araçları değişse de hak ile batıl arasındaki düşmanlık ve mücadele kıyamete kadar devam edecektir. Çünkü Kur'an'ın ifadesiyle kafirlerin değişmez hedefleri "Müslümanları dinlerinden döndürmektir." Kafirler Müslümanları dinlerinden çevirmek için sürekli olarak planlar yaparlar ve fırsatını buldukları anda bu planlarını uygulama sahasına koyarlar. Kendi batıllarını yaymak için her türlü araç ve yola başvurmaktan çekinmezler. Kafirlerin bu çabaları garip değildir. Ancak garip olan bazı müslümanların da onların bu oyunlarına alet olmalarıdır. Burada müslümanlardan kastımız sözde müslümanlar değildir. Bu kimseler zaten İslam düşmanlarının direk etkileşim alanı içindedirler ve İslam kalesini içeriden tehdit etmektedirler. Bunlar fitneye süratle icabet ederler. Bu gibi kimseleri biz zaten terk etmişizdir. Ve onlara üzülüyor da değiliz. Burada bunlardan değil bazı samimi müslümanlardan bahsediyoruz. Bunlar kimi olaylar karşısında maneviyat ve hamaset hislerine kapılıp şerî sınırları aşmakta ve böylece asılsız haberleri doğrulamak veya yaymak suretiyle çoğalan bu söylentiler çırayı hızla kavuran ateş gibi ümmetin bedeninde yayılan yaranın daha da derinleşmesine neden olmaktadırlar.

Bu asılsız haber ve yaygaralar, ümmetin varlık ve dirliğini tehdit eden büyük bir tehlike olunca, özelde davetçi genelde de tüm müslüman kardeşlerimizi bu konuda uyarmak için bu mütevazi risaleyi kaleme almayı uygun gördük.

Allahu Teâlâ'dan bizi söz ve amellerimizi de ihlâslı kılmasını dileriz...[1]

Kastettiğimiz Asılsız Haber ve Yaygara:

İnsanların doğruluğunu araştırmadan birbirlerine naklettikleri, kaynağı belirsiz ve aslında belli bir amaca yönelik olarak bilinçli bir zamanlama ile ortaya atılmış sözleri yaymaktır. [2]

Tarihte Söylenti ve Çıkarılan Yaygaralar:

Asılsız haberler yayma işi insanlık tarihi kadar eskidir ve insan var oldukça devam edecek gibidir. Tarihte yaygara ve söylentilerin olmadığı bir toplum yoktur. Çünkü insan nefsi İslam ile terbiye edilmedikçe buna meyyaldır. Peygamberler tarihi buna şahittir. İşte Nuh aleyhisselam; kavmi tarafından şöyle itham edildi:

"Size üstün ve hâkim olmak istiyor." (Müminun, 23/24). Benzer yaygara ve asılsız dedikodular ile Hud *aleyhisselam*'da muhatap olmuştur. Musa *aleyhisselam* ise Firavun tarafından sihir yapmak ve kendisine karşı oyun oynamakla itham edilmiş ve bu haber halk arasında yayılmıştır. Aziz'in uyguladığı aşırı gizlilik ve sansür politikasına rağmen, Yusuf *aleyhisselam* olayı Mısırlı hanımlar arasında yayılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in bize aktardığı peygamberler ve salihlerin kıssalarında bu hususta daha başka bir çok örnekler mevcuttur.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelince; davetinin başlangıcından itibaren büyük bir yalan ve iftira kampanyası ile karşı karşıya kaldı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu kampanyanın Mekke ayağında delilik, sihir ve yalan gibi iftiralara maruz kaldı. Fakat Allah onların bu tavırlarını gözetlemekte olup yedi kat göklerden indirdiği ayetlerle onların yalanlarını çürütmekte ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'ini dosdoğru olduğunu bildirmekteydi.

Medine döneminde ise yaygara ve iftiralar, şerrin önderleri Yahudi ve Münafıklar tarafından organize bir şekilde idare edilmesiyle arttı. Eğer İslam toplumu sağlam bir bünyeye sahip olmasaydı bu iftira ve yaygara seli önünde dayanması mümkün olmazdı. Fakat toplumun İslam ile terbiye edilmiş olması, Müslümanların birbirlerine sımsıkı kenetlenmeleri ve peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e itaat ediyor olmaları, Allah düşmanlarının amaçlarına ulaşmalarına engel olmuştur.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde savaş meydanlarında çıkarılan yaygaralar ise, alınacak dersler bakımından ayrı bir risale konusudur. Ki bugünde bu silah İslam düşmanları tarafından oldukça etkili bir biçimde kullanılmaktadır.[3]

Söylentiler Ve Yaygaraların Kaynakları:

[1] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.

[2] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.

[3] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.

Asılsız haber şeklindeki sözler genellikle kişiler veya basın yayın araçları vasıtasıyla yayılır. İnsanlar aralarındaki haberleri bu yollarla yayarlar. Dolayısıyla kişinin duyduğu ve bir başkasına vereceği haberin doğruluğundan iyice emin olması gerekir. Asıl olan müslümanın beraatıdır. Dolayısıyla bir müslüman hakkında gelen olumsuz bir haberi hemen tasdik etmeden önce onun doğruluğunu ve meselenin hakikatini öğrenmek gerekir. Haber açık ve kesin delillerle teyit edilmedikçe, hakkında olumsuz haber bulunan kişi tam bir beraat içindedir. [4]

Söylenti Ve Yaygaraların Nedenleri:

Çıkarılan yaygaraların bir çok nedenleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:
* Düşmanın başına gelene sevinmek: Kişi düşmanının başına gelen musibete sevinerek onunla ilgili olumsuz haberleri sağda solda yayar... Bundan Allah'a sığınırız.
* Aşırı meraklılık: Her türlü yaygarayı yayan en büyük kesim ise lafa söze merak, kendilerinde adeta hastalık halini almış kimselerdir. Konuşulanları ağızları açık dinleyişleriyle hem anlatanın konuşmasını asılsız şeylerle süslemesini teşvik ederler, hem de kendileri onu başkasına anlatırken abartmaktan zevk alırlar.
* Vakit öldürmek için konuşmak: Meclis içinde anlatmaya değer bir şey bulamayıp susmak durumunda kalan bazı kimseler, bunu kendileri için bir eksiklik kabul edip susmaktansa bir şeyler anlatmış, söze iştirak etmiş olmak için getireceği vahim sonuçları düşünmeden aslı astarı belli olmayan sözleri anlatırlar. [5]

Söylenti Ve Yaygaraların Yayılmasının Sebepleri:

* Dinleyicilerin fuzuli ve gereksiz sözleri dinlemek için istek göstermeleri.
* İnsanların bu tür haberleri ilgi ile dinlediklerini gören anlatıcının, ilgi toplama merakı.
* Haberin yalan olması durumunda doğuracağı vahim sonuçları düşünememe.
* Söylentiyi yayan kimselerin gerekli İslami şuurdan yoksun olmaları.
* İnsanların nefislerini muhasebe ve kontrol etmeleri. [6]

İslam'ın Yayılan Söylentiler Ve Çıkan Yaygaralar Karşısındaki Tavrı

Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:
"Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz." (Hucurat, 49/6)
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurdu:
"Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan olarak yeter."[7]
İmam Malik şöyle dedi: "Bilinmez ki insanın her duyduğunu konuşması büyük bir fesattır." Munâvi de şöyle dedi. "Dinlediği şeyin yalan veya gerçek olması ihtimalinden dolayı, insan her duyduğu şeyi konuştuğu taktirde mutlaka bazı yalanları da konuşmuş olur. Yalan, bir şeyi olduğundan başka şekilde anlatmaktır. Kişi kasten böyle yaparsa günah işlemiş olur. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* her duyduğunu başkalarına nakledenler hakkında şöyle buyurdu:
"Kişinin, iddiaları binek edinmesi ne kötü bir şeydir."[8]
Hadiste geçen "zeamu/iddia ettiler." kelimesi kafirlerin sözlerindendir. Çünkü onlar ilimsiz olarak iddialarda bulunuyorlardı. Allahu Teâlâ onları şöyle zemmetti.
"İnkar edenler, kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler." (Tağabun, 64/7).
İmam Beğavi bu ayetin açıklamasında şöyle dedi: Allah Subhanehu ve Teâlâ bu kelimeyi zemmetti. Zira bu kelime genellikle insanların dillerine doladıkları asılsız iddiaları ifade için kullanılır: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların ihtiyaçlarına ulaşmak için sözlerinin başına getirdikleri "zeamu/iddia ettiler" ifadesini, maksatlarına ulaşmak için kullandıkları binek hayvanına benzetti. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, kişinin naklettiği haberlerin doğruluğundan emin olmasını, bu konuda ihtiyatı elden bırakmamasını ve güvenilir olmayan kimselerden hadis rivayet etmemesini emretti. İmam Abdurrahman b. Mehdi de şöyle dedi: "Kişi duyduğu şeylerden bazılarını insanlara anlatmaktan imtina etmedikçe insanların uyduğu bir imam olamaz."[9]

[4] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.
[5] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.
[6] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.
[7] Müslim.
[8] Sahih Ebu Davud.
[9] Müslim'in mukaddimesi.
Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.

Söylentileri Başkalarına Aktaran Kimselerin Ne Yapmaları Gerekir?

* Söylediği ve yaptığı her şeyde Allah'tan korkması, nefsini murakabe etmesi ve söylediği her kelimeden hesaba çekileceğini hatırlaması gerekir. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:
"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var." (İnfitar, 82/10)
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurdu:
"Kim bana iki sakalı ve iki bacağı arasındaki şey hususunda garanti verirse, ben de cennet hakkında ona garanti veririm."[10]
* Müslüman kardeşi hakkında hüsnü zan beslemeli ve onu kendi konumuna indirmelidir.
* Aktardığı haber hususunda maksadının sağlıklı olması ve nefsani amaçlar güderek söz gezdirmemesi gerekir. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:
"Bilin ki, Allah, gönlünüzdekileri bilir. Bu sebeple Allah'tan sakının." (Bakara, 2/235)
* Mevcut söylenti hususunda öncelikle ilim ve fazilet ehli ile görüşüp onların görüşlerini almalıdır. Zira ilimleri ve tecrübeleri nedeniyle maslahatı daha iyi tespit edebilirler.
* Aktardığı haberin doğruluğunu araştırması ve haberi aktardığı kimselere de bu hususu açıklayarak onların da görüşlerinden faydalanması gerekir.
* Yaygarayı aktaran kişinin oturup kalktığı meclisleri iyi ayırt etmesi gerekir. Zira bir mecliste konuşulan, başka bir mecliste konuşulmaz.
* Haberi aktaran kişinin dinleyicileri, bu haberi kendisinden doğru bir şekilde nakletmeleri için teşvik etmesi gerekir. Çünkü kendisi haberin ilk kaynağıdır. Bundan sonra çıkacak olan sözler hep ona mal edilecektir. Mümkün mertebe sözü olduğu gibi aynısıyla aktarmak gerekir. Eskiler şöyle derlerdi: "Haberlerin afeti, rivayet edenlerdir."
* Aktardığı haberin doğruluğunu araştırmalı ve sabit olduğu haliyle anlatmalı, anlatırken eklemeler yapmadan anlatmalıdır.
* Duyduğu her şeyi hemen başkalarına anlatmak için acele etmemelidir. Eğer müslümanlar duydukları söylentileri başkalarına aktarmasalardı, toplumu yaralayan bu sözler ölmüş olurlardı.
* Yalancıların, münafıkların, gıybetçilerin ve hasta kapli insanların sözlerine kulak vermemek ve onlardan yüz çevirip yaptıklarına rıza göstermemek gerekir. Bu şekilde davranıldığı takdirde asılsız yaygaraların İslam toplumuna zarar vermesi engellenmiş olur. [11]

Söylenti Ve Çıkarılmış Bir Yaygara İle Karşılaşan Müslümanın Ne Yapması Gerekir.

1) Olayı aktaran kimsenin durumuna bakılmalıdır. Adil mi, fasık mı, yoksa ikisi arasında mı? Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:
"Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz." (Hucurat, 49/6)
2) Olayı aktaran kişiyi, söylediği her sözden Allah katında sorumlu olacağı ve olayı doğru bir şekilde anlatması yahut acele etmemesi yönünde Allahu Teâlâ ile korkutmalıdır.
3) Özellikle de deliller ve karineler yeterli derecede ikna edici değilse, söylenenleri hemen tasdik etmemeli ve insanlara duyurmak konusunda acele edilmemelidir. Aksi takdirde Allahu Teâlâ'nın şu hitabı ile karşı karşıya kalınacağı bilinmelidir.
"Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç)tur." (Nur, 24/15)
4) Yaygara özellikle hayır ile tanınan biri hakkında ise, bunun hüsnü zan üzere değerlendirilmesi ve şerî bir özrü olabileceği düşünülmelidir. Eğer şerî bir özür yok ise, bu durumda olayı aktaran kişiye, olayı yaymak yerine, dedikodusunu yaptığı kişiye nasihatte bulunması ve onu tevbeye davet etmesi gerektiği hatırlatılmalıdır. [12]

Hakkında Dedikodu Edilen Kişiye Gelince:

Dedikodusu yapılan kişi bilinen veya bilinmeyen bir kişidir. Eğer bilinen biri ise ve özellikle de alimlerden veya müttaki müslümanlardan ise, yaygaraları aktaran kişinin Allah'tan korkması ve bu kimselerin namusuna leke sürmemesi gerekir. Özellikle de Kur'an ve Sünnete bağlı, ilmi ile amil alimler hakkında çok dikkatli olunmalıdır. Zira onlar ümmetin önderleri ve nur kaynaklarıdır. Alimlerinin kıymetini takdir etmeyen bir toplumda hayır yoktur. *"Kim yokluğunda bir kardeşinin namusunu savunursa, onu cehennemden azat etmesi Allah üzerine bir haktır."*[13] Hakkında yaygara bulunan kimse hayırlı

---

[10] Buhari.
[11] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.
[12] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.
[13] Sahih, İmam Ahmed.

birisi değil ise yine aktarıcının o kişi onun düşmanı dahi olsa olayı abartarak anlatmaması gerekir. Zira bu yalan ve zulüm olmuş olur. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:
"Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış)'tır." (Maide, 5/8)
Şayet şahıs tanımadığımız biri ise, gerçek şu ki tanıdığınız kimse hakkında geçerli olan hüküm aynen bu kişi için de geçerlidir.
Kişi tanımadığı biri hakkında dahi olsa, doğruluğu saptanmadıkça söylentiyi yayma hakkına sahip değildir. Çünkü cehalet, nakleden kişinin ben öyle duydum türünden sözlerle sığınabileceği bir mazeret değildir. Yine bu haber o kişiye, senin hakkında falan şöyle sözler yayıyor şeklinde ulaşıp hiç yoktan düşmanlığa da sebep olabilir. [14]

Söylenti Ve Yaygarayı Önlemenin Yolu:

* Söylentileri yayıp, çıkan yaygaralara kapılan kimseye Allahu Teâlâ hatırlatmalı, bilmediği konulara dalmaması konusunda ve konuşulan konunun gerçek veya abartılı olması halinde doğuracağı vahim sonuçlar konusunda o uyarılmalıdır.
" ... sonra yaptığınıza pişman olursunuz." (Hucurat, 49/6).
* Gerekli soruları sormadan veya itiraz etmeden yaygaraları doğrulamakta acele edilmemelidir.
* Bu söylentileri tekrarlamaktan kaçınmalıdır. Zira tekrar edildikçe yayılır ve yayıldıkça içine bir çok yalan ve ilaveler karışır.
* Yaygaranın kaynağı araştırılmalı ve sorumluları bulunup; hesap sorulmalı gerektiğinde cezalandırılmalıdır.
* Söylenti duyulduğu anda, kayıtsız kalmak veya aşırı şaşkınlık göstermekten kaçınmak gerekir. Bu, yaygarayı aktaran kişinin onu yaymadan önce kendi nefsine dönmesini sağlar. [15]

Söylenti Ve Yaygaraların İslam Toplumu Üzerindeki Etkileri:

Bunların toplum üzerinde bir çok olumsuz etkileri vardır. Kısaca şöyle özetleyebiliriz:
* Günahsız bir kimseyi haksız yere itham etmek.
* Dilleri ve zimmetleri asılsız olaylar ile kirletmek.
* Toplumda karşılıklı güvenin yitirilmesi.
* Cahilleri sevindirmek. Özellikle de yaygaralar, davetçiler ve İslami uyanış gençliği hakkında ise, yaygaraların vahim sonuçları hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenler yaygaraların başı sayılan "İfk Hadisesini" güzelce bir okumalıdır. [16]

Son Olarak:

Yaşadığımız yüzyılda da İslam ve müslümanlar aleyhine birçok dedikodu ve yaygaralar üretilmiş ve bunlar ümmetin varlığı ve birliği açısından büyük zararlar vermiştir. Hele bu yaygaralar, içimizdeki cahiller veya hevasına tapanlar tarafından üretildiği zaman daha da olumsuz etkileri olmuştur.
İslam düşmanları da, özellikle müslüman alimler, davetçiler ve liderler hakkında çeşitli iftiralar ve yaygaralar üreterek, halkı onlardan soğutmaya ve uzaklaştırmaya çalışmışlardır. Nice alimlerin ajan, mal ve makam düşkünü olduğu yaygaraları çıkarılmıştır?! Aynı şekilde ilmî ve amelî bazı hataları tespit ederek ve bunları abartarak insanlar arasında yayıyorlar. Habbeden kubbe yapıyorlar... Allah yardımcımız olsun!..
Allah'ım genelde tüm müslümanların ve özelde de bütün alimlerin, davetçilerin ve müslüman gençliğin kalplerini birleştir ve aralarını düzelt...
Onları tek bir yumruk, tek bir kelime ve tek bir saf kıl...
Güzelliklerin nimeti ile tamam olduğu Allah'a hamd olsun. [17]

[14] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.
[15] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.
[16] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.
[17] Abdullah Yolcu, Söylentiler, Yaygaralar Ve İslam Toplumu Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Guraba Yayınları El Broşürleri.